

MAKTAB ÒQUVCHILARIGA PSIXOLOGIK XIZMATNING AHAMIYATI VA XUSUSIYATLARI

Davronova Sabohat Isoqulovna

53-maktab psixologi

Jumayeva Dilorom Baxtiyor qizi

27 maktab psixologi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada maktab o'quvchilarda psixologik xizmatning ahamiyati va xususiyati haqida fikr va mulohazalar keltirilgan.*

Kalit so'zlar: *Jarayon, xususiyat, faoliyat, psixologiya, shaxs, tarbiya, ta'lim, bilim, o'quvchi.*

Inson rivojlanish jarayonida biologik va ijtimoiy omillarni o'zaro nisbati muammolari psixologiyada munozarali va murakkab masalalardan biri hisoblanadi. Shaxsning barcha psixik ko'rinishlari uning hayoti davomida shakllanib boradi. Insonning individual-psixologik hususiyatlari deyilganda qobiliyatlar, temperament, xarakter, emotsiyalar, motivatsion doiralar tushuniladi. Bu psixologik hususiyatlar ajralmas tarzda mavjud bo'lib o'zaro bog'liq, shartlangan, inson faoliyatida bir-biriga birikib ketadi.

Kishilarning individual hususiyatlarini hisobga olgan xolda va ular haqidagi bilimlar amaliy hayotda qo'llanilishi katta ahamiyatga ega bo'lib, ijtimoiy faoliyat va qobiliyatlarni to'liq rivoj topishida muhim rol o'ynaydi. Tarixiy jarayonning ayni bir vaqtda ham mahsuli, ham sub'ekti bo'lgan inson shaxsi ijtimoiy tuzilishi bilan yonma- yon joylashayotgan va teng huquqga ega bo'lgan biologik to'zilishni saqlab qola olmaydi. Individ rivojlanishining tabiiy sharoitlari, uning jismoniy tuzilishi nerv va ichki sekretiya bezlari sistemasi, jismoniy tuzilishidagi afzalliklari va nuqsonlari uning individual-psixologik hususiyatlari shakllanishiga ta'sir ko'rsatadi. Lekin biologik omillar kishi Shaxsining tarkibiga singib ijtimoiy omilga aylanib qoladi va keyinchalik ijtimoiy shaklda mavjud bo'ladi. Shaxs shakllanishida uning ijtimoiy va tabiiy xislatlari birlikni tashkil etadi va Shaxsning mustaqil kichik tuzilishi sifatida bir- biriga o'zidan o'zi qarshi qo'yilmaydi.

Buguni kunda ta'lim tarbiya jarayonida, ta'lim tizimining samarali faoliyatida psixologik xizmatning o'z o'rimi va ahamiyati sezilarli darajada o'sib bormoqda. Har bir maskan, muassasa, tashkilotda, insoning ruhiyatini o'rganish uni naqqoshlash amaliyotchi psixologning vazifasidir. Bugungi kunda ta'lim tizimining rivojlanishi va takomillashi natijasida insonlarga, o'quvchilarga, ularning ruhiyatiga qaratilgan ta'lim- tarbiyani chuqurlashtirish bugungi ta'limimizning bosh maqsadidir. Ma'lumki, zamonaviy psixologik xizmat asoslari fanining bosh maqsadi ta'lim - tarbiya muhitidagi o'quvchilar, talabalarning individual imkoniyatlarini o'rganish hamda o'quv faoliyatining intellektual, emotsional, kognitiv, motivatsion sohadagi jihatlarini ilmiy jihatdan tekshirishdan iborat.

Bugungi psixologiya-fani ta'lim va ijtimoiy taraqqiyoti an'analari bilan bog'liq insonning amaliy psixologiyasini, uning jamiyatdagi ijtimoiy faolligi va ijtimoiy tabiatidan ajratib bo'lmaydi. Shu nuqtai nazardan, inson omillarini va uning jamiyatdagi ijtimoiy jarayonlarini to'g'ri va samarali boshqarish jarayoni jamiyatga va jamiyat a'zolariga psixologik xizmat

ko'rsatish muqarrarligini talab qiladi. Bu borada iqtisod, huquq, etika, etnografiya, tarix, sotsiologiya va shu kabi barcha fanlarning o'zaro mustahkam hamkorligi natijasida inson psixologiyasining amaliy muammolari hal etilishi lozim. Psixologik xizmat metodologiyasi esa ko'proq birinchi yo'nalish „psixologik ijtimoy psixologiya“ asoslari zaminida tarkib toptiriladi.

Bugungi psixologik xizmatning qulay va shaxs kamoloti uchun nihoyatda ahamiyatli tomonlari barchaga ma'qul va manzur bo'lgan. Lekin psixologik xizmatning keng targ'ibot qilinishi uchun yuqoridan maxsus rasmiy farmoyishning va amaliyotchi psixologlarning nihoyatda taqchilligi yoppasiga barcha maktablarda xuddi shunday psixologik xizmatni tatbiq etish ishiga birmuncha to'sqinlik qilib kelar edi. 1990-yillarga kelib mustaqillik, erk, o'zlikni anglash hislari hukmron bo'lgan O'zbekiston sharoitida inson va jamiyat kamolotini ko'zlovchi barcha ijtimoiy sohalar singari psixologik xizmat tatbiqining keng quloq yoyishi uchun ham o'ziga xos zamin hozirlandi. Bu esa O'zbekiston uchun xarakterli bo'lgan psixologik xizmat rivojlantirilishining navbatdagi amaliyotchi-psixologlar tayyorlash bosqichiga o'tishni muqarrar qilib qo'ydi. Chunki maktabdagi ijtimoiy-psixologik iqlimni tahlil qila oluvchi malakali amaliyotchi-psixologlar tayyorlamay turib, O'zbekistonda psixologik xizmat tatbiqini muvaffaqiyatli amalga oshirib bo'lmas ekan. Shunga muvofiq dastavval Toshkentda, so'ngra Buxoroda, keyinchalik Navoiy, Andijon, Samarqand va boshqa viloyatlarda umumta'lim maktablari uchun "Amaliyotchi-psixologlar" mutaxassisligi bo'yicha qayta tayyorlov kurslari ochildi va bu kurslarni muvaffaqiyatli tugatganlar Respublikamizning talaygina maktablarida psixologik xizmat tashkilotchisi, targ'ibotchisi va tadqiqotchisi samarali ish olib bormoqdalar. Psixologik xizmat qanchalik yaxshi yo'lga qo'yilsa, insonlarda uchraydigan turli ruhiy holatlar ham shunchalik oson korreksiya qilinadi. Insonlar o'z hayotida uchraydigan muammolarni bartaraf qilishni o'rganadilar.

Psixologik xizmat-ijtimoiy psixologik muammo sifatida talqin qilinarkan, barcha rivojlangan mamlakatlardagi kabi, O'zbekistonda ham mazkur psixologik xizmat muammosining qay tariqa va qanday ilmiy-tashkiliy asoslarda bartaraf etilayotganligini o'rganish, tahlil qilish va talqin qilish muhim ahamiyat kasb etadi. Chunki, Respublikada psixologik xizmatga oid olib borilayotgan nazariy-ilmiy va amaliy-uslubiy tadqiqotlar ko'lamiga ma'lum tartibda baho bermay turib, O'zbekistonda psixologik xizmatni yanada takomillashtirish va rivojlantirish masalasi haqida fikr mulohaza yuritib bo'lmaydi. O'zbekistonda psixologik xizmat tarkib topishining dastlabki ildizlari va intihosi asrimizning 30-yillaridagi pedologiya fani va pedologik xizmat faoliyatlariga borib taqaladi. Mazkur yillarda ta'lim jarayonini tashkil etish va rivojlantirish o'quvchi va o'qituvchi faoliyati bilan bog'liq psixologik omillarga asoslangan va bu talaygina yaxshi natijalar ham bergan. Biroq, afsuski, o'sha davrda sobiq ittifoq mafkurasi va xalq ta'limi o'rtasida paydo bolgan ayrim ob'ektiv va sub'ektiv ziddiyatlar oqimi umumta'lim maktablari uchun muhim ahamiyat kasb etgan pedologik xizmat ildiziga bolta urdi va uni rasmiy tarzda yo'qqa chiqardi. Natijada, pedagogik psixologiya yo'li bilan bajariladigan barcha ishlar maktabda faqat pedagogik yondashuvlar asosidagina amalga oshirildi. Shunday bolsada, O'zbekistondagi umumta'lim tizimi bilan bog'liq izlanishlar va tadqiqotlar to'xtab qolgani yo'q. Ayniqsa, P. I. Ivanov, V. E. Chudnovskiy, M.G. Davletshin, M. Vohidovlar tomonidan ishlab chiqilgan qator ilmiy va metodik tavsiyalar maktabda psixologik xizmat tatbiqini yaratish uchun ma'lum darajada asos bo'lib keldi. Shu o'rinda shuni aytib o'tish joizki, psixologik xizmatda yordam ko'rsatiladigan

psixologik maslahatning o'zi nima? Psixologik maslahat deb bunga muhtoj bo'lganlarga maslahat va tavsiyalar sifatida mutaxassis psixolog tomonidan bevosita ko'rsatiladigan psixologik yordam ko'rsatish bilan bog'liq bo'lgan amaliy psixologiyaning alohida sohasiga aytiladi. Ular psixolog tomonidan mijoz hayotida duch kelgan muammoni dastlab o'rganib chiqish va shaxsiy suhbat asosida beriladi. Ko'pincha psixologik maslahat oldindan belgilangan soatda, buning uchun maxsus jihozlangan xonada, odatda begona odamlardan xoli va yakkama-yakka, yuzma-yuz o'tkaziladi.

Psixologik maslahat bir necha o'n minutdan yarim soatgacha, ikki va undan ortiq soat davom etadigan psixologning mijoz bilan shaxsiy suhbat shaklida o'tkaziladi. Mana shu suhbat davomida mijoz o'z muammolari, o'zi to'g'risida gapirib beradi. Psixolog o'z navbatida muammoning mohiyatini tushunib yetish, bu muammoni o'zi uchun ham mijoz uchun ham oydinlashtirishga harakat qilib diqqat bilan tinglaydi, maslahatlar davomida mijozning shaxsini baholanadi, uning shaxsiy xususiyatlarini hisobga olib mijozga uning muammosini qanday qilib amaliy xal etish bo'yicha ilmiy, asosli tavsiyalar beriladi. Psixolog - maslahatchi tomonidan mijozga beriladigan maslahat va takliflar ko'p xollarda ulardan mustaqil foydalanib, mijoz psixolog-maslahatchi tomonidan yordamsiz o'z muammosini o'zi to'la xal eta olishiga qaratilgan bo'ladi.

Psixologik maslahat - bu deyarli barcha imkoniyat va psixik sog'lom odam uning hayotida yuzaga keladigan barcha psixologik muammolarni xal eta olishiga, ishonchiga asoslangan odamlarga amaliy psixologik yordam ko'rsatish yuzaga kelgan amaliyotdir.

Psixologik maslahat berish - insonlarga hayoti davomida duch keladigan muammolarga yechimlar berish ,tavsiyalar berishda mijozga amaliy yordam ko'rsatishdir. Ta'lim tizimida ham psixologik xizmatning o'z o'rnini bor . Bu jarayonda psixologlar faoliyat yuritib kelmoqda .Maktabgacha , maktab , oliy ta'lim tizimida ham psixolog shtatlar mavjud bo'lib , o'quvchilar va talabalarga amaliy yordam ko'rsatish , o'quvchilar va talabalarning ruhiy holatini aniqlab , ularga psixologik yordam ko'rsatish amaliy tadbirlari amalga oshirilmogda .

Har bir ta'lim tizimidan boshlab , psixolog xizmat ish o'rinlarini kengaytirish , bu sohaga amaliy yordam ko'rsatish respublikamizda psixologik xizmatning o'sish ko'rsatkichlarini samarali hal etish vazifalari , bugunda ta'lim tizimining yetakchi vazifalaridan desak yangilashmaymiz . Psixolog , amaliyotchi psixolog - inson ruhiyatining bunyodkori, naqqoshidir .

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Bolalar psixologiyasi va metodikasi.- Z.Nishanova, G.Alimov.
2. Raxmanov.A Jumanazarov. Yo. Akbarov.S "YOSH DAVRLARI PSIXOLOGIYASI" Muammoli maruzalar matni Namangan 2009
3. Andreeva G.M.Sotsialnaya psixologiya.Uchebnik.-M.:Aspekt Press,1999.376-bet.
4. G'oziyev E.G' Umumiy psixologiya.Toshkent.2007.1-2-kitob.
5. Zufarova M.E.UMUMIY PSIXOLOGIYA O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashriyoti TOSHKENT 2010